

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เน้นศึกษาคุณภาพชีวิตและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับแรงงานไทยหลังกลับจากการทำงานต่างประเทศ ใน 3 ประเด็นหลัก คือ (1) ปัญหาและผลกระทบจากการย้ายถิ่น (2) ครอบครัวและชุมชนของแรงงานคืนถิ่น (3) แนวทางการช่วยเหลือ โอกาสและปัญหาของการเข้าถึงและความต้องการความช่วยเหลือจากระบบสวัสดิการของรัฐ

โดยเลือกศึกษาแรงงานคืนถิ่นจำนวน 10 คน ที่ประสบความสำเร็จกลับมาประกอบอาชีพในหมู่บ้าน สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของครอบครัว และแรงงานที่ไม่ประสบความสำเร็จจากการไปทำงานต่างประเทศ สัมภาษณ์ครอบครัวและผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน มีพื้นที่ศึกษาอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งของอำเภอเมืองจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีการย้ายถิ่นสูงทั้งในประเทศ (Internal Migration) และไปทำงานต่างประเทศ (International Migration) ทำให้เห็นภาพผลกระทบจากการย้ายถิ่นทั้งกับตัวผู้ย้ายถิ่นและครอบครัว รวมถึงแนวทางการร่วมมือในการแก้ปัญหาของชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า หมู่บ้านนี้เริ่มมีคนไปทำงานต่างประเทศกันมากตั้งแต่ปี พ.ศ.2533 ขณะนี้เริ่มสมาชิกไปทำงานอยู่ต่างประเทศประมาณ 100 หลังคาเรือน จากทั้งหมดหมู่บ้าน 160 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่จะเริ่มย้ายถิ่นไปทำงานนอกหมู่บ้านหลังจากจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 บางคนไปทำงานในโรงงานที่เชียงใหม่หรือกรุงเทพฯ ก่อน เมื่ออายุครบ 20 ปีจึงทำเรื่องเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ปัจจุบันผู้ต้องการย้ายถิ่นไปต่างประเทศมีแนวโน้มอายุน้อยลง (25-35 ปี) ระดับการศึกษาสูงขึ้น (คือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3) ทำงานที่ใช้ฝีมือมากกว่าในอดีต โดยผ่านสายในหมู่บ้านและไปแบบผิดกฎหมายมากกว่าแบบถูกกฎหมายที่มีสัญญาจ้าง

ปัจจุบันในหมู่บ้านมีผู้กำลังทำงานอยู่ในต่างประเทศ 96 คน ส่วนใหญ่ไปเกาหลีแบบผิดกฎหมาย อยู่กำลังดำเนินเรื่องจะไปทำงานต่างประเทศอีก 10 คน ส่วนคนที่กลับมาแล้วไม่เกิน 2 ปี มี 38 คน ในจำนวนนี้เกือบครึ่งต้องการกลับไปทำงานต่างประเทศอีก แต่ครั้งนี้อยากไปประเทศที่มีสัญญาจ้างอย่างได้วันมากกว่าไปทำงานผิดกฎหมายในเกาหลี กล่าวอีกนัยหนึ่ง แรงงานคืนถิ่นมาแล้วยังคิดที่จะไปทำงานต่างประเทศอีก แต่เริ่มมีประสบการณ์ว่าการไปทำงานแบบถูกกฎหมายเสี่ยงน้อยกว่า

กลุ่มบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากการย้ายถิ่น แบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

ตัวผู้ย้ายถิ่น มี 2 กลุ่มย่อย ได้แก่ (1) คนที่ประสบความสำเร็จ มีเงินเก็บกลับมาบ้างน้อยบ้างขึ้นอยู่กับการบริหารการเงินที่ได้มา ส่วนใหญ่ใช้หนี้หมด สามารถตั้งตัวประกอบอาชีพหลังกลับได้ แต่ในช่วงต้นต้องลองผิดลองถูกกับการประกอบอาชีพ ต้องมีระยะเวลาในการปรับตัวและลองผิดลองถูก กว่าจะลงตัวส่วนใหญ่ใช้เวลาถึง 3 ปีหลังกลับมา (2) คนที่ไม่ประสบความสำเร็จจากการไปทำงานต่างประเทศ เช่น มีปัญหาเกี่ยวกับนายจ้าง ประสบอุบัติเหตุ ถูกยุติสัญญาจ้างก่อนกำหนด รวมทั้งคนที่ถูกหลอกเสียเงินไปแล้วแต่ไม่ได้ทำงานโดยเฉลี่ยจะเป็นหนี้ประมาณ 100,000-150,000 บาท/คน/ครั้ง กลุ่มนี้ไม่มีเงินเหลือเก็บกลับมาหรือยังใช้หนี้ไม่หมด เมื่อกลับเข้าสู่หมู่บ้านมักจะเก็บเนื้อเก็บตัว ไม่อยากพูดเรื่องการไปทำงานต่างประเทศให้ใครฟัง และก็ไม่ได้อิสู่คืนวันที่จะเข้าไปเรียกร้องขอความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากคิดว่า

เป็นการไปแบบผิดกฎหมาย บางคนถูกหลอกซ้ำซ้อนจากความพยายามที่จะเสี่ยงไปทำงานต่างประเทศอีก ต้องเอาที่ดินแบ่งขาย ขายรถ ททรัพย์สินที่มีอยู่ เท่าที่จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ บ้างต้องหนีไปทำงานรับจ้างทั่วไปเพื่อประทังการดำเนินชีวิตไปวันๆ

ครอบครัวของผู้ย้ายถิ่น คือคู่สมรสและบุตร ความห่างไกลกันอาจทำให้มีปัญหากระทบกระทั่งกันง่าย ขึ้นหรือมีความไม่มั่นใจ โดยเฉพาะคนที่ขาดการติดต่อกับครอบครัว บางครอบครัวจบด้วยการหย่าร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างลูกกับผู้ย้ายถิ่นก็ห่างเหิน เด็กบางคนถูกทิ้งไว้ตามลำพังกับปู่ย่าตายาย เด็กไม่ผูกพันกับพ่อแม่ เสี่ยงที่จะไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ผลการเรียนตก คบเพื่อนเที่ยว ใช้เงินเก่ง

บุคคลหลายกลุ่มในหมู่บ้านพยายามการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ครูและคนรุ่นใหม่ที่กลับจากต่างประเทศพยายามสร้างกิจกรรมเพิ่มรายได้ให้คนในพื้นที่ กิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวที่มีคนไปทำงานอยู่ต่างประเทศ เชื่อมโยงกลุ่มเยาวชนกับผู้สูงอายุเพื่อเป็นการช่วยกันดูแลเด็กๆ ที่พ่อแม่ไม่อยู่ และมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นระยะๆ ส่วนโอกาสในการเข้าถึงระบบสวัสดิการของรัฐนั้น กลุ่มแรงงานคืนถิ่นและครอบครัวยังเข้าไม่ถึง ส่วนใหญ่พยายามหาทางออกด้วยการสร้างสวัสดิการขึ้นมาเองในชุมชน